

УДК 371. 11

МІНЯЙЛЕНКО Анна Гаврилівна,
вчитель української мови та літератури,
заступник директора з навчальної роботи
ЗОШ I–III ступенів № 122, Кривий Ріг
e-mail: anna17mag@gmail.com

РАДІСТЬ УСПІХУ УЧНЯ – СТРАТЕГІЯ ТЕХНОЛОГІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті розкриваються основні положення забезпечення радості успіху в навчанні засобами технологізації освітнього процесу, розглядаються інноваційні технології; форми і методи, які забезпечують психологічний комфорт, сприятливу емоційну атмосферу, захищають право учня бути самим собою, на вираження власної особистості у навчанні, конкретизується сутність кожного методу для організації інтерактивного навчання і умови ефективної реалізації «Програми якості освіти», виявлення вузьких місць у практиці сучасної школи і засобів їх подолання в навчальному процесі.

***Ключові слова:** технологізація; навчання радістю успіху; технологія інтерактивного навчання; «ситуація радості успіху»; технологічні прийоми і способи навчання.*

Постановка проблеми і обґрунтування її актуальності. Соціальні зміни, які проходять в суспільстві, обумовлюють пошук шляхів демократизації освітнього процесу в сучасній школі як засобу захисту прав особистості учнів, повірити у себе як успішну

людину, здатну на адаптацію в суспільстві і творчу діяльність, подальше самовдосконалення. Одне з головних завдань педагогічної діяльності вчителя полягає в тому, щоб створити в процесі навчання сприятливі умови, які б давали змогу кожному учневі досягти бажаних результатів. Учитель має так будувати навчальний процес, щоб дати учням можливість пережити радість успіху, повірити в себе і свої можливості творчо і успішно діяти. Навчання радістю пізнання – процес, завдяки якому вчитель відкриває дітям шлях до пізнання невідомого, приводить до успішного результату.

Аналіз наукової літератури і практики школи свідчить про необхідність системної роботи, спрямованої на облік сучасних вимог до освіти, використання усіх можливостей шкільного навчання і виховання до підготовки її вихованців до успішного життя і творчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ця проблема не нова. Усі часи вона була предметом уваги вчених. Ще Я. Коменський, Дж. Локк, Ж-Ж. Руссо, А. Дістервег місію вчителя і школи бачили у розвитку природних сил учнів, захисту їх прав на успіх, бути самим собою, свободи дій і гуманного відношення до них з боку вчителя і суспільства. Г. Сковорода стверджував, що людина приходить на Землю, щоб бути щасливою. Л. Толстой, К. Ушинський, А. Макаренко щастя людини пов'язували з розвитком можливостей і здібностей засобами виховання, вільного від шаблонів, рецептури і догм.

Більш, ніж через століття, В. Сухомлинський обґрунтовує проблему виховання щасливої і успішної людини, створюючи школу радості. Мистецтво вчителя, він бачив в тому, щоб пробудити в серцях і умах учнів інтелектуальні почуття радості, а успіх у навчанні, інтерес, творчість, краса розглядав як основу щасливого життя людини. [1, с. 198].

Ці думки вчених актуальні й сьогодні не тільки в теоретичних пошуках, а і у практиці учителів сучасної школи. Проблема є в тому, щоб з обліком змін, які пройшли в суспільстві, створити нову школу, здатну успішно виконати соціальне замовлення на підготовку успішної і щасливої людини.

Мета статті – розкриття шляхів технологізації навчального процесу на принципах радості успіху учнів в сучасній школі й досвіду учителів загальноосвітніх шкіл у використанні інноваційних технологій, побудованих на принципах успішного навчання.

Основний зміст. Ускладнення вимог суспільства до сучасної освіти обумовило необхідність реформування сучасної загальноосвітньої школи. Особливо велике значення має використання і створення таких умов, які забезпечили б можливості школи і вчителю у підготовці учнів до гідного життя, досягнення ними власного щастя й успіху, можливості приносити щастя іншим людям; стимулювати їхнє бажання розкривати внутрішні сили особистості, здібності і здатність змінювати своє життя на демократичних принципах.

Рішення цих задач обумовлює необхідність технологізації навчання в сучасній загальноосвітній школі, щоб мета захопила учня, щоб, витрачаючи фізичні та моральні сили, він отримував моральне задоволення від процесу пізнання. Технологізація навчання охоплює великі можливості для подолання байдужості до знань, небажання оволодіти ними, стимулювання розвитку пізнавальних інтересів і потреб, позитивної мотивації учіння.

Технологізація навчального процесу – це вибір учителем оптимального шляху побудови власної освітньої системи, побудованої на принципах педагогічної взаємодії його з учнями, гармонізації інтелектуального і емоційного факторів у змісті навчання, опору на суб'єктний досвід учня [2, с. 51].

Технологізація як сучасна освітня парадигма об'єднує різні види навчання (контекстне, евристичне, інтерактивне, діалогічне тощо) і реалізується за допомогою різноманітних технологій. У нашому досвіді ми виходили з того, щоб учні співпереживали на уроці, наснажувалися співучастю пізнання, самостійним яскравим, оригінальним висловлюванням думки, пошуком цікавих, раніше не помічених деталей твору, роздумами над власною поведінкою, щоб кожен відчув насолоду відкриття світу прекрасного і власної душі. Для вирішення цього завдання ми використовували технологію інтерактивного навчання.

Інтерактивне навчання забезпечує умови, в яких усі учні, залучаються в навчальний процес, їм надається право рефлексувати з приводу того, що вони знають, думають. Кожен робить індивідуальний внесок у навчальний процес, відбувається обмін думками, ідеями,

знаннями, способами діяльності. Відбувається це в атмосфері доброзичливості та взаємної підтримки, що дає змогу не тільки здобувати нові знання, а й розвивати пізнавальну діяльність, співробітництво, віру у власні сили і здібності, почуття радості успіху навчання. Інтерактивна діяльність на уроці веде до розвитку діалогічного спілкування, спільного розв'язання загальних, проте важливих для кожного учасника завдань.

Інтерактивний – значить здатний взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу(наприклад, з художнім текстом, уявним автором, героєм твору, критиком, товаришем, вчителем).

Використання даної технології обумовлює дотримання таких правил: до роботи залучаються всі учасники уроку(через індивідуальні завдання, письмові роботи з наступним обговоренням їх, складання схем у зошитах, на дошці, ілюстрування думок, підбір цитат тощо). Поступово учні набувають досвід спеціальної психологічної підготовки(зникає самообмеженість, скутість, боязливість) засобами виконання індивідуальних завдань або організації роботи в малих групах. При цьому обов'язковим є емоційний настрій класу. Не обійтися в учительському житті без навчальної системи, яка носить назву *сугестопедична* (за Г. Лозановим.). «*Сугестопедія*» – це навіювання. Важливим у цій системі є не зовнішня поведінка учня, коли він тримається напружено і концентрує увагу, а його внутрішня настроєність на навчання. Наприклад, на уроках літератури, коли читається лірика, учень сприймає її почуттями. У старших класах на уроках вивчення інтимної лірики Івана Франка, Василя Симоненка, Ліни Костенко створюється така атмосфера, коли старшокласники заглиблюються у почуттєвий фон поетичних творів, прагнуть сприйняти красу слова, співставляти свої почуття із висловленими авторами. Під час таких уроків обов'язково звучить класична музика, відбувається перегляд творів живопису, що сприяє розвитку естетичних смаків.

Радісно й ненапружено учні беруть участь в імпровізованих інсценуваннях, розгадують кросворди, ілюструють прочитані твори, пишуть літературні етюди, фантазують про майбутню долю персонажів, читають за ролями й напам'ять(ті, хто любить бути в центрі уваги). Літературознавчий аналіз тексту, який проводиться на уроках, розпочинаю з бесіди про те, що несвідомо виникло при першому прочитанні: жаль чи ніжність, мрія про щастя, відчуття провини, обурення жорстокістю людей, прагнення жити й кохати.

Учні відповідають, розкривають свої душі, якщо на уроці створено атмосферу довіри, природності, невимушеності, легкої приємної бесіди.

Засобами літератури ми навчаємо, засобами літератури-виховуємо. Цей процес нерозривний. В учнів відбуваються зміни «в раціональній, почуттєвій і вольовій сферах під впливом узагальненого образу українця, українського національного ідеалу, сформованих у результаті проникнення школяра в духовний світ письменника і образу-персонажа», – стверджує А. Фасоля [3, с. 22].

Відбувається формування духовного світу особистості на уроках літератури. Концепція громадянського виховання ставить перед учителем дуже складні й серйозні завдання, особливо велика відповідальність лягає на вчителя-словесника. Адже мета вивчення української літератури у школі – це, перш за все, формування особистості українського патріота, сина народу, громадянина.

В основі викладання літератури покладена схема, запропонована А. Фасолею у статті «Формування духовного світу школяра засобами літератури» [3, с. 24]. Але, звичайно, залежно від конкретного класу, умов, подій, які відбувалися вчора чи сталися сьогодні, вносяться корективи, доповнення.

Учні, навчаючись у старших класах, отримують теоретичні знання про поняття: духовний світ, національна свідомість, національний ідеал, ментальність, духовний світ особистості. Учні вчать на прикладі життєвого шляху письменника та його героїв розумітися на цих поняттях, розуміти, що ці якості слугують основою їхнього успіху в самостійному житті і діяльності.

Вивчаючи біографію письменника, учні не складають хронологічну таблицю дат та подій, а роблять спробу сконструювати «особу письменника» – мету його життя, ідеали, риси характеру, розглянути оточення, хто ж мав вплив на формування його особистості. Так,

народжуються імена *Сонцепоклонник* – Михайло Коцюбинський; *Державник* – Євген Маланюк; *Романтик революції* – Микола Хвильовий; *Ломикамінь* – Леся Українка; *Будівничий* – Іван Багряний та ін.

Ніколи не переказують на уроках учні біографію письменника, а розв'язують проблемні питання, читають листи, щоденники, спогади сучасників. Із уроку в урок повторюються проголошені проблеми, але щоразу в іншому ракурсі. Учні «заново відкривають» (А. Лесохіна) для себе такі поняття, як честь, гідність, обов'язок, самоповага, патріотизм, щастя, смисл життя. Вивчаючи художні твори, прокладаючи стежинки до розуміння сутності героя, учні завжди розмірковують усно або на письмі через міні-твори, відповіді на проблемні запитання.

Духовний світ учня - дуже тонкий світ. Не можна висвітлити лампою із середини душу людини, не завжди вона розкриється. Не кожен може сказати в класі те, що думає. Наприклад, Сашко Ш. впевнено заявив, що виживати повинен той, хто сильніший. Зумів пробитися сходишками кар'єри через чужі голови, от і добре. У класі обговорювався образ кар'єриста за романом О. Гончара «Собор». Розгорілась справжня дискусія. Байдужих майже не залишилося. Однозначної відповіді учні не шукали, а пропонували свої погляди, прагнучи відповісти на питання: «Чому бідно живуть українці, адже народ роботящий, вартий кращого?» Учитель переконаний, що тільки щирість, віра в майбутнє учнівської молоді, в їхні здібності, успіх життєвий і професійний дасть плоди навчання.

У практиці широко використовувалася технологія навчання радості успіхом. Педагогіка радості, навчання успіхом теоретично обґрунтовано у працях А. Белкіна [4]. Ми виходили з того, що переживання ситуації радості успіху неодноразово відкриває приховані можливості особистості, реалізує її духовні сили, дозволяє кожному вихованцю відчувати радість досягнення успіху, усвідомлення своїх здібностей, віри у власні сили. Задача вчителя є в тому, щоб допомогти особистості учня зростати в успіху; відчувати радість від здолання труднощів; дати зрозуміти, що в житті скрізь необхідно докладати зусиль для досягнення бажаних результатів.

У нашій практиці використовувалися технологічні прийоми створення ситуації радості успіху. Найчастіше на уроках доводиться використовувати такі з них: «*Обмін ролями*». Всім учням надається можливість обрати собі «свій» урок. Стати вчителем. Набрати собі групу товаришів на допомогу. Звичайно, вчителеві легше цей урок провести самому. Але палаючі від задоволення очі – це нагорода. Особливо запам'ятався урок за творчістю І. Франка, збірка «Зів'яле листа» 10 клас. Таня Ж., Таня Т. так прагнули залучити учнів до роботи, так прочитали поезії, щоб торкнутися душевних струн товаришів, що успіх їхній урок мав неабиякий. У такій ролі за рік побували майже всі учні. Тільки одні були лідерами, а інші - виконавцями, але відповідальність від того не зменшувалася.

Серед прийомів, стимулюючих ситуацію радості успіху, використовувалися прийоми: «*емоційне поглажування*», який дозволяв кожному учню вселити віру в себе; «*анонсування*» – це обговорення з учнем, що йому потрібно буде зробити, створення психологічної установки на можливий успіх; індивідуальні завдання, які учні на кожному уроці обирають собі самі за бажанням, тому й анонсуємо їхній успіх на наступному уроці; «*стеж за нами*», «*емоційний сплеск*», «*зараження*», «*невтручання*», «*холодний душ*» та ін. До одного й того ж самого учня сьогодні використовується «*емоційне поглажування*», а завтра вже «*холодний душ*», бо все тече, все змінюється. Незмінною залишається формула учительської праці $Учитель + Учні + Батьки - УСПІХ = Радість учня + Радість батьків$.

Яка величезна відповідальність перед вчителем, який працює у старших класах! Адже це Школа Духовності для наших учнів. Справді, бездуховність тепер на кожному кроці. У суспільстві спостерігається ситуація, коли людина, зростаючи розумово, інтелектуально, втрачає інші цінності – гідність, людяність, доброзичливість, а духовність витісняється корисливістю. У школі вчитель повинен навчити молодь жити. Від праці вчителя великою мірою залежить, в якому напрямі змінюватиметься людина, таким буде її майбутнє.

Пропоную декілька замальовок із уроків у старших класах.

Ескіз 1. Учні писали навчальний диктант. А в ньому така фраза: «Перебороти інстинкти зла, що накопичені роками в людях, може школа при дійсній зацікавленості та допомозі влади». І виникла дискусія з цієї проблеми, а ще учні написали твори – роздуми

«Як перебороти інстинкти зла». Цікаві думки висловлені в творах. А особливо цікаві тим, що висловили їх ті, хто завтра ввійде в доросле життя і поповнить армію або Зла, або Добра. Найстрашніше, що не всі роботи були оптимістичними. Є вже зневірені: зло перемагає сьогодні і чи вдасться його побороти. Але були й такі: «Я вірю, що на Землі ще залишились такі люди, вони живуть серед нас, в них ще живе добро, вони хочуть, щоб на Землю повернулось світло добра... Добрі люди, мов ліхтарики, будуть світити у темряві, відганяючи її у безкрайність космосу, рятуючи своїх нащадків від нищівної сили зла» (Вікторія Новикова, 11-в).

Рецепти боротьби з інстинктами зла були різні: батьки, школа, влада спроможні це зробити. А були й такі відповіді: «Хочеш змінити світ – зміни себе».

Ескіз 2. Школа Духовності... Доводиться бачити в своїх учнях занепадницькі настрої: все одно нічого не змінити, без грошей не вступити до вузу, справжнього кохання немає, всі люди злі й егоїстичні, всі чоловіки (жінки) невірні, їх цікавлять тільки гроші, шлюб тільки за рахунком тощо. Інший бік проблеми: у мене нічого не вийде, я все одно зроблю погано, я не знаю, як почати, що писати в творі, я не зможу так сказати, як ви хотіли б почути, як бути вчителем, краще у монастир відразу. Що – це? Чи не наших рук справа? Колеги! Часто хочеться вигукнути: «Не виливайте на дітей свої проблеми. Звільніть місце, яке вам не належить. Пам'ятайте: «Доки ми не задоволені життям, воно минає». Ці ж слова ми часто повторюємо з учнями.

Як же підтримувати у частини своїх вихованців дух бадьорості, оптимізму, впевненості у своїх силах?

На кожному кроці ми сьогодні чуємо про необхідність особистісно-зорієнтованого підходу до дитини, який реалізується через використання інтерактивних технологій, які спрямовані на розуміння дитини, на розкриття кожної індивідуальності. Оволодіваючи цими технологіями, учні набувають досвід успішної діяльності, розуміють значущість навчання радості успіху в своєму особистісному зростанні, віри у власні здібності і здатності до щасливого і успішного життя в майбутньому.

Найвищою оцінкою діяльності вчителя, є не нагороди й звання, а вдячність самих учнів, які стали на ноги, знайшли себе, своє місце в житті. Ми листуємося з учнями, а в листах на питання: Чи те я роблю як вчитель? мають місце відповіді: «... спасибі Вам за те, що Ви поважаєте думку кожної людини... Ви даєте можливість учню повірити у свої сили... Спасибі Вам за те, що Ви є!» (Маша С.); «Я запам'ятаю Вас на усе життя як гарного вчителя, як гарну людину, яка ввела мене у світ чарівної української мови..., дала можливість говорити те, що я думаю. Людину, яка допомогла зрозуміти незрозуміле» (Неля Г.); «Я дякую Вам за те, що навчили нас любити рідну мову, шанувати її, за Ваші цікаві уроки, бо вони були найкращими» (Дарина Ц.); «Я Вам дуже вдячний за те, що Ви для нас зробили. За Ваші поради, любов, турботу, і за те, що від щирого серця хочете нас навчити. Ви робите найкращу справу у світі» (Роман Б.); «Вас поважають всі, тому що Ви Людина! Ви зрозуміли всіх нас, і ми Вас полюбили. На світі важко жити, та доля не зламала. Ви посміхнулись сонцю і Доля Вас прийняла!» (Руслана В.).

Висновок. Аналіз теоретичного і практичного досвіду дозволяє стверджувати, що навчання радості успіхом, використання інтерактивних технологій, побудованих на принципах педагогічної взаємодії вчителя й учнів у навчанні, гармонізації інтелекту і емоцій при засвоєнні предметного знання, вільний вибір прийомів і способів рішення навчальних проблем забезпечує кожному учню можливість повірити у себе, свої сили і здібності, набути досвід успішної діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. 2-е изд. Киев: Радянська школа, 1971. 244 с.
2. Кондрашов Н.Н. Методическая сфера управления подготовкой студентов к успешной профессиональной деятельности в системе университетского образования. Кривой Рог, 2017. 192 с.
3. Фасоля А.М. Формування духовного світу особистості школяра засобами літератури (Психолого-педагогічні основи формування духовного світу особистості). *Українська література в загальноосвітній школі*, 1999. №1. С. 22–24.
4. Белкин А.С. Основы возрастной педагогики: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений. М.: Академия, 2000. 192 с.

References

1. Sukhomlinsky, V.A. (1971). I give my heart to children. 2nd edition. Kyiv: Soviet school. 244 p. (in Rus.).
2. Kondrashov, N.N. (2017). Methodical sphere of management of preparation of students for successful professional activity in the system of university education. Krivoy Rog. 192 p. (in Rus.).
3. Fasolya, A.M. (1999). Formation of the spiritual world of the personality of the student by means of literature (Psychological and pedagogical foundations of the formation of the spiritual world of personality). *Ukrainian literature in the general school*. 1, 22–24. (in Ukr.).
4. Belkin, A.S. (2000). Fundamentals of Age Pedagogy: Textbook. Help. for stud. supreme. ped. training. Institutions. Moscow: Publishing Center "Academy". 192 p. (in Rus.).

MYNYAILENKO Anna,

teacher of the Ukrainian Language and Literature, Deputy Director in Educational Work,
Secondary School № 122, Kryvyi Rih
e-mail: anna17mag@gmail.com

**JOY OF A PUPIL'S SUCCESS AS A STRATEGY OF TECHNOLOGIZATION
OF EDUCATIONAL PROCESS IN MODERN SECONDARY SCHOOL**

Abstract. *Using the pedagogy of success, teaching the students the joy of success, using interactive technologies as a means of optimizing the modern process of teaching general education at school are considered as the strategic directions of optimization of school education.*

The purpose of the article is to reveal the ways of technological development of the educational process based on the principles of the joy of students' success in the modern school and secondary school teachers' experience in using interactive technologies built on the principles of successful teaching.

Methodology. *To achieve the research goal, a set of methods was used: analysis and systematization of achievements in solving the problem under study, a pedagogical experiment on using the technology of joy of success at Literature lessons and in students' essays.*

The description of the main material. *Based on the analysis of scientific literature and the experience accumulated in the practice of the formation of school education, the main idea of technological development of the educational process is revealed, the mechanism of its implementation is concretized; the possibilities of interactive technologies in the development of the personality of students in the process of mastering a subject, modeling situations of joy of success as a means of providing psychological comfort, active cognitive students' activity and the conditions for the effective implementation of the "Program of Quality of Education" are revealed. The causes of weak points in pedagogical practice and the means of overcoming them in educational process are considered.*

Conclusions and prospects for further research. *The implementation of various means of technological development of the educational process on the basis of the principles of the pedagogy of success is the basis of a strategy for improving the quality of students' knowledge, their preparation for a successful cognitive activity, a means of ensuring the positive achievements of students in learning. The prospect of optimizing school education necessitates the theoretical justification of the set of conditions for the realization of the ideas of successful education as a factor in the formation of a successful personality.*

Keywords: *technologization; learning the joy of success; technology of interactive learning; "the situation of joy of success"; technological and teaching methods.*

*Одержано редакцією 04.12.2017
Прийнято до публікації 10.12.2017*